

MTÜ LÕUNA-JÄRVAMAA KOOSTÖÖKOGU TEGEVUSPIIRKONNA
KOGUKONNA JUHITUD KOHALIKU ARENGU STRATEEGIA 2015-2020

Lisa 3

**Lõuna-Järvamaa piirkonna
arengutegurite kokkuvõte ja poliitika soovitused**

Koostatud MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökooskogu tellimusel

Eimar Veldre (MTÜ Teo Koda)

TALLINN 2015

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõppraporti peamised järeldused ja poliitikasoovitused lähtuvad Lõuna-Järvamaa Koostöökoogu visioonist:

“Lõuna-Järvamaa on elujõuline ja konkurentsivõimeline maapiirkond, kus kohalike inimeste omaalgatuste ning erinevate sektorite koostöö abil on loodud tänapäevane ja meeldiv elukeskkond. Piirkonna ettevõtlus on mitmekesine, kohalikud tooted on väärtustatud ning laiemalt tuntud ka väljaspool Lõuna-Järvamaad.”

Raporti koostaja ei anna hinnangut visiooni asjakohasusele Lõuna-Järvamaa piirkonna arengusihtide seadmisel, ent võttes aluseks senianalüüsitud dokumendid, ei ole küsimus visiooni asjakohasuses, vaid visioonis kirjeldatud olukorra saavutamiseks rakendatavate meetmete asjakohasuses ning nendeks eraldatava ressursi (raha ja muu materiaalne, eestvedajalikkus ja inimesed) piisavuses.

ARENGUOLUKORD JA POLIITIKA SOOVITUSED

Lõuna-Järvamaa positsioneerimine

Lõuna-Järvamaa piirkond paikneb ristteel, toimides üheltpoolt Paide ja laiemalt Järvamaa allpiirkonnana (maakonnaplaneeringus *tugitoimepiirkonnana*), samas olles osa Tallinna linna suuremast regionist (kaugem eeslinnaline piirkond).

Tööjõu liikumine näitab, et Lõuna-Järvamaa ühtse tööhõive piirkonnana ei toimi - iga vald on oma paikkondadele peamiseks keskuseks. Samas on Paide mõju osade paikkondade üle suur ja lähiaastatel võib eeldada selle kasvamist. Seega, olenevalt vaatenurgast ja ka poliitikavalikutest, on toimumas kas a) *kahe linna kaksikeskuse kujunemine* või b) *Türi piirkonna sidumine Paidega ja muutumine maakonnakeskuse tagamaaks* sarnaselt teiste valdadega.

Tuginedes rahvastikuprognosidele on *kasvavad* maakonnad Harju ja Tartu, *stabiilsed* või *möödukalt langevad* Lääne-Viru ja Raplamaa ning *enim elanikke on kaotamas* Ida-Viru (Rahvastiku võimalikud arengutrendid 2012-2030, 2012). Seega on Järvamaal potentsiaali muuta oma arengutsenaariumit positsioneerides end nutikalt Tallinna eeslinnana ja tõustes keskmike-langejate seast stabiilsete maakondade sekka.

Soovitused:

- 1) Valdade arengukavasid tehes teadlikult *positsioneerida Lõuna-Järvamaad* (ja maakond tervikuna) *kui Tallinna regiooni jäävat nutikat piirkonda*, mis omab küll kohalikke tõmbekeskusi, ent samas ammutab töötamise võimalusi ja uusi elanikke (noorte perede näol) Tallinnast ning selle lähiümbrusest;
- 2) *Vaadata Türi ja Paidet kaksiklinnana ja ühiselt maakonna keskusena* - maakonna ja piirkondade arengupotentsiaali suurendavate algatuste (riigigümnaasiumi loomise, kutsehariduskeskuse edendamise, suuremahuliste investeeringute) käsitlemine mõlema linna mõjuna (vältida vastuolulisi otsuseid ja muudatusi, ühine omavalitsuspoliitika keskvalitsuse suuna, sh koordineeritud riigiasutuste maakonda kolimise taotlemine; riigigümnaasiumi ja munitsipaalgümnaasiumide ja -põhikoolide võrgu kujundamine jne). Rakendusmehhanismiks maakonna omavalitsusliit ja omavalitsuste kahepoolne institutsionaliseeritud koostöö (ühised arutelu- ja eelotsustamise areenid - ümarlauad, koostöökomisjonid jms);
- 3) *Luua arengupiirkonnad (Leader-piirkonnad) vastavalt olemasolevale arenguloogikale ja -potentsiaalile*. Lõuna-Järvamaa piirkonnana toimib tegelikkuses vaid Türi vald; Väätša asub suuresti Paide linna piirkonnas, enam-vähem sama on Imaverega, kes küll Paidest natuke vähem sõltuvam - seega oleks senisele alternatiiviks kogu Järvamaa ühe Leader-grupina (kindlasti analüüsida sellise mudeliga maakondade

tulemuslikkust). Järvamaa arengu suunamiseks tuleks kasutada kombineeritud arengupiirkondade mudelit ja temaatilisi arenguplaane (ettevõtlus, sh turism; haridus, kodanikuühiskond; taristu jne) ja nende rakendusmehhanisme (sihtasutused, äriühingud ja ühisasutused).

Tegusad elanikud

Peamine arengutegur on sotsiaalne kapital ehk et oleks piisavalt toimetajaid inimesi, kes teevad mõjusat koostööd. Arvestades teiste piirkondade (eriti linnade) kogemust, siis oluline on saada *kogukonna aktiivtuumikusse täiendavate eestvedajate rolli 25-39-aastaseid*.

Vaadates Järvamaa õpilaste arvude prognoose (Statistikaamet) sündide põhjal vahemikus 1997-2013, on näha, et gümnaasiumiastme õpilaste arv peaks muude tingimuste samaks jäädes tegema lähiaastail läbi drastilise languse ja seejärel püsima samas suurusjärgus järgnevat kümme aastat (abiturientide arv langeb 165-lt ca 140-le ehk moodustuks keskmiselt 4,5 klassikomplekti), mis annab aimu gümnaasiumihariduse pakkumise mahust ja väljakutsest Järvamaal.

Regionaalarengu strateegias (Regionaalarengustrateegia 2014-2020) nenditakse, et tuleb keskenduda *ettevõtluskeskkonna arendamisele*, ent selle eelduseks on sotsiaalne kapital ehk kohaliku algatuse ja hariduse kombinatsioon. Seega, ettevõtluse arengu eeldusena tuleb käsitleda *uuendust esilekutsuvat õppe- ja koolitustegevust, kohaliku seltsielu ja vabakondliku tegevuse edendamist*.

Lõuna-Järvamaa ja tervikuna kogu maakonna *tööhõive võimaluste suurendamiseks* on kasutamata potentsiaal, mis seisneks seni suuremates keskustes (eestkätt Tallinnas) asuvate *avaliku sektori töökohtade osalises hajutamises teistesse piirkondadesse*, sh Järvamaale. „*Riigiasutuste, nende filiaalide, tugiteenuseid osutavate üksuste ja muude piirkondliku arengu jaoks väärtuslike avaliku sektori töökohtade hajutamine eri piirkondadesse on vajalik eeldus piirkondade ühtlasema arenguvõime tagamiseks*“ (Regionaalarengu strateegia 2014-2020, 2014).

Soovitused:

- 1) Järvamaa riigigümnaasiumi loomisel piirkonna ja kogu maakonna ühise nägemuse kujundamine, sh seniste gümnaasiumide ja nende asukohtade tulevik, põhikoolivõrk ning riigigümnaasiumi ja kutsehariduskeskuse ning arenduskeskuse (ja arengupiirkondade) sünergia; samuti gümnaasiumi ja kutsehariduskeskuse seostatus kõrgkoolidega tagamaks õppeasutustele arenguvood otse teaduse ja arendustegevuse tippkeskustest;
- 2) Piirkonna ja maakonna omavalitsuste ühised ettepanekud riigiasutuste kolimiseks maakonda; kaugtöö laialdasem võimaldamine avalikele teenistujatele (soodustamiseks nende kolimist Järvamaale) ning suuremas mahus kodust ja/või piirkonnas tegutsevast kaugtöökeskusest (millena võib toimida ka mõne omavalitsuse ja/või riigiasutuste

hoones selleks vastavalt sisustatud ruumid) oma tööülesannete tämist. Kaugtöökeskused oleksid avatud ka erasektori töötajale. Kaugtöökeskused võiksid ideaalis olla mitmetoimelistes hoonetes - raamatukogu, postipunkt, toitlustuskoht, võimalused sündmusi korraldada jne - võimeldamaks erinevaid rolle ja olemaks atraktiivne;

- 3) Potentsiaalsete väikelinnadesse ja nende lähialasse kolijate uurimine üleriigilise küsitluse kaudu - sihtrühma, nende ootuste väljaselgitamine;
- 4) (Lõuna-) Järvamaa kuvandamine nutika, looduspuhta, sotsiaalselt ja majanduslikult aktiivse Tallinna eeslinnalise piirkonnana koos oma eelistega (kvaliteetsem ja kättesaadavam alus- ja põhiharidus, odavamad eluaseme soetamiskulud, hea ühendus suurte keskustega jne).

Elukeskkond

Elukeskkonna kujundamisel tagavad edu järgnevad tegurid:

- regioonide endi ressursside kasutuselevõtmine ja kohalik algatus;
- majandusharude vaheliste sidemete ja kohalike majandusklastrite arendamine;
- uuendusliku keskkonna (miljö) loomine;
- arengu põhinemine piirkonna tugevustel, arengueeldustel, omapäral;
- sotsiaalse (võrgustikud) ja kultuurilise (teadmised, oskused) kapitali arendamine (Kliimask, 2004).

Oluline on elukeskkonna teadlik kujundamine ja kuvandamine, sh teadlik turundus:

- keskendumine avalikule ruumile: looduskaunid kohad, einestamisvõimalused, meelelahutus;
- kunsti esiletoomine - muuseumid, galeriid, arhitektuur jmt;
- ettevõtjasõbralikkus - vajalik infrastruktuur, muud eelised ettevõtte lihtsaks alustamiseks ja pidamiseks (nt e-majandus/e-ettevõtlus ehk internetipoed + kohalik väike kauplus/pind)
- turism - tuntud selle kaudu, et piirkonnas (väikelinnas, alevikus) on midagi, milles ollakse riigi parim (nt best wind-surfing place, kuna ilmastik on sobivaim)
- peresõbralik elukeskkond - näidata, millisel moel on keskkond sobilik perele.

Väikelinnade elluäratamisel on põhiline koostöö kolme osapoole - KOV, ettevõtjad ja kohalikud elanikud, sh kodanikuaktivistid - tõsisel koostöös. Oluline on luua väikelinna/aleviku nõ peatänav (*main street*), kuhu koonduvad põhilised ettevõtted/ärid/galeriid jmt, mis tõmbaks rahva ligi. Siia tuleb juurde meeldiva elukeskkonna loomine, aktiivne kogukonnaelu, kvaliteetne haridus, töökohtade olemasolu jne (University of Minnesota, 2014).

Vajalik on teadlikult turundada oma väikelinna - nõu tuua kaardile ehk inimeste teadvusse. Eeldab läbimõeldud plaani, oma eeliste tundmist ja nende oskuslikku turundamist. Samuti ressursse (University of Minnesota, 2014).

Teine oluline aspekt on töökohtade loomine - iseendale ja teistele. Väikelinn peab tekitama võimaluse alustada ettevõtlusega tegelemist luues tööd nii iseendale kui teistele, samuti võimalust pakkuda ennast töövõtjana. Lisaks on vajalik tagada korralik transpordiühendus teiste suurte keskustega, et soodustada liikumist töökoha ja elukoha (väikelinna) vahel. Siia lisandub ka teadmine nendest oskustest, mida uued elanikud endaga kaasa toovad - nende oskuste kaardistamine ja kasutamine väikelinna arendamise eesmärgil (University of Minnesota, 2014). Näiteks kui piirkonda asuvad elama arhitektid, siis saab nende kogemust ja teadmist kasutada linna arendamiseks, mingite teenuste pakkumiseks jne; sama nt IT alaste teadmistega isikute puhul - kui taolise taustaga inimesi tekib piisavalt, on võimalik kaaluda nt ettevõtte loomist/teenuse pakkumist jne.

Kolmas aspekt on kogukonna tugi ning toetus uutele tulijatele - mis on need meetmed, mida KOV ja kogukond pakuvad uutele elanikele, toetuskeemid, elamispind, Aktiivne tegevus kogukonnas jne.

Soovitused:

- 1) Kogukonna aktiivi kaasamine ja osalemine piirkonna, valla, paikkonna puudutavate küsimuste otsustamises ja elluviimisel (külaseltsid on sageli aktiivsed, ent vallakeskuste sh linnalise elukeskkonda kujundavaid ühinguid samas vähe), kodanikuühenduste rahastamise analüüsimine suunates ühingute võimekuse arendamisele (ühingu suutlikkus paikkonna elu kujundada, uusi liikmeid värvata, olla sisukaks partneriks omavalitsusele ja ettevõtetele jne), kodanikuühenduste arengut toetavate asutuste koostöö ja rollijaotuse (kodanikuühiskonna sihtkapital, maakonna arenduskeskus, vallavalitsused) analüüsimine ja arenduste rakendamine;
- 2) Terviklike teenuskeskkondade kujundamine keskuste avalikus ruumis - vallakeskuse peatänav, mida ääristavad-ümbritsevad peamised teenindusasutuse- ja ettevõtted. Lõhkise, pooltühja avaliku ruumi kiire ohjamine (tühjade pindade küsimuse lahendamine vältimaks mahajäätud avaliku ruumiga seotud taandarengu tunde teket);
- 3) Ettevõtjate sidumine kohalike otsustega, piirkonna tööstuspoliitika koostamine (majandusharude vaheliste sidemete ja majandusklastrite arendamine - põllumajandus, toodete loomine, kõrval- ja tugiettevõtlus sh muuseumid, konsultatsioon, energiatootmine, IT jms);
- 4) Üleriigiliselt tööhõives ja -jõuvajaduses kasvava trendiga majandusalana puudub Järvamaal märkimisväärselt IT-teenuseid ja -tooteid arendavad ettevõtted. Arvestades IT kasvavat rolli nii koolihariduses kui ka traditsioonilises alas põllumajanduses ja metsanduses, siis tellida lähem analüüs IT valdkonna arengu edendamise võimalustest ja eeldustest Järvamaal.

- 5) Aktiivse eluasemepoliitika kujundamine piirkonnas (ideaalis kogu maakonnas) - linnades on elupinda müügis (vähem üürida), alevikes, külades müügiturg Lõuna-Järvamaal kesine, samuti KOV teenuste läbimõtlemine kuidas uutele tulijatele pakkuda tuge ja toetust piirkonna leidmisel ja sinna elama asumisel (siin saavad sellist kogukonda sisseelamise teenust pakkuda ka kohalikud vabaühendused). Arvestades, et tööandjate uue tööjõuvajadus 5 aasta perspektiivis on ca 30 inimest küsitluse järgi, ja paljud ei kavanda tööjõuvajadust ette mitmeks aastaks, siis on eluasemepoliitikas valikute tegemisel oluline aidata ettevõtjail hinnata pikemat perspektiivi kaasates sellesse ka teisi toimijaid (maakonna arenduskeskus, kõrgkoolid jne);

Kõike seda arvesse võttes on väga oluline luua arenguplaan 5-10 aastaks koostöös omavalitsuse, ettevõtjate, aktiivsete kodanike ja kogukonnaga, et väikelinna või piirkonna elluäratamist teadlikult suunata ja ellu viia.

KOKKUVÕTE

Poliitika soovitused Lõuna-Järvamaa ja üldistatult ka kogu Järvamaa arengu suunamisel elujõuliseks piirkonnaks on kokkuvõtlikult järgmised:

- positsioneerida piirkond teadlikult Tallinna regiooni eeslinnalise piirkonnana oma tõmbekeskustega suurlinna tagalas pakkudes nii oma piirkonna inimestele võimalust saada osa Tallinna pakutavast ja samas olla alternatiivseks elukohaks Tallinnast ja selle lähialast lähtujaile.
- ehitada piirkonna areng üles Paide-Türi kaksiklinna mudelile;
- luua maakonnas loomulikud arengupiirkonnad eelistatult kogu maakonda hõlmav Leader-grupina, mis toimiks koosmõjus maakonna omavalitsusliidu ja arenduskeskusega;
- võtta aktiivne ja ühine roll omavalitsuste poolt maakonna riigigümnaasiumi loomisel hinnates selle juures ka seniste gümnaasiumide ja põhikoolide võrgu tulevikku;
- omavalitsuste ühine ettepanek riigiasutus(t)e Järvamaale kolimise kohta;
- omavalitsuste ühised pingutused kaugtöövõimaluste laiendamiseks piirkonnas luues kaugtöökeskusi mitmetoimelistesse hoonetesse;
- potentsiaalsete väikelinnadesse ja nende lähialasse kolijate uurimine üleriigilise küsitluse kaudu - sihtrühma, nende ootuste väljaselgitamine;
- kodanikuühenduste rahastamise analüüsimine suunates ühingute võimekuse arendamisele, kodanikuühenduste arengut toetavate asutuste koostöö ja rollijaotuse analüüsimine ja parenduste rakendamine;
- terviklike teenuskeskkondade kujundamine keskuste avalikus ruumis (peatänav). Lõhkise, pooltühja avaliku ruumi kiire ohjamine;
- ettevõtjate sidumine kohalike otsustega, piirkonna ettevõtlus- ja tööstuspoliitika koostamine;
- tellida lähem analüüs IT valdkonna arengu edendamise võimalustest ja eeldustest Järvamaal;
- aktiivse eluasemepoliitika kujundamine piirkonnas, aidata ettevõtjail hinnata pikemat perspektiivi tööjõuvajaduses kaasates sellesse ka teisi toimijaid (maakonna arenduskeskus, kõrgkoolid jne).

Kokkuvõtlik soovitus on ühiseid meetmeid kavandada ka iga valla arengukavasse ja finantsplaanidesse.

KASUTATUD KIRJANDUS

- 1) Regionaalarengustrateegia 2014-2020,
https://www.siseministeerium.ee/et/public/Eesti_regionaalarengu_strateegia_2014-2020.pdf, 2014;
- 2) Statistikaamet, www.stat.ee, 2014;
- 3) Kliimask, Läänemaa konkurentsivõime analüüs,
<https://www.tlu.ee/UserFiles/Haapsalu%20Kõlled%C5%BE/LETS/Laanemaa-majanduse-konkurentsivoime-analuus.pdf>, 2014
- 4) Resident recruiting in northwestern Minnesota,
<http://www.extension.umn.edu/community/brain-gain/resident-recruiting/>, 2014